

Câmia
Milliye
İslâmiye'nin
ilk emiri
Hakim
M. Ecmel Han

eser basılan yayınevi Hindistan'ın çeşitli yerlerinde şubeler açmıştır. Üniversitenin 1972'de mevcut şeklini alan merkez kütüphanesinde (Zakir Husain Library) İslâmî ilimlerle ilgili çok sayıda yazma eser ve 400.000'i aşkın basılı kitap mevcuttur. Üniversitenin çıkardığı ilk dergi Reşîd Ahmed Gengûhî'ye nisbetle yayımlanan ve akademik olmayan *er-Reşîd*'dir; bir süre sonra adı Mevlânâ Muhammed Ali Cevher'e nisbetle *Cevher (Jauhar)* olarak değiştirildi. Bu dergi ilkel şartlarda el yazısı ile çıkarılmaya başlanmıştı. *Cevher* dergisi yayın hayatına üniversitenin haber bülteni tarzında *Jauhar* adıyla bugün de devam etmektedir. Üniversitenin ilk akademik dergisi *Câmî'a (Jamia)* olup ilk defa Ocak 1923'te Urduca yayımlanmıştı. Yayımlarında malî sıkıntılar ve idarî problemler yüzünden zaman zaman aksamalar olduysa da birinci dönemi 1947 yılına kadar devam etti. İkinci dönemi 1960 yılı Kasımında çıkarılan sayı ile (XLV/1) başladı. Dergi başlangıçta Câmia'nın Şu'be-i Te'lîf ve Tasnîf adlı birimi tarafından çıkarılıyordu, 1988 yılına kadar da üniversitenin merkezî birimleri tarafından üniversite adına yayımlandı. Aralık 1988'de dergiyi Zakir Husain Institute of Islamic Studies neşretmeye başladı. A'zamgarh'ta çıkarılan *Ma'ârif* adlı dergiden sonra Hint alt kıtasının en uzun ömürlü Urduca dergisi kabul edilen *Câmî'a*'nın çok sayıda özel sayısı yayımlandı. Önceleri yılda altı sayı çıkarılan dergi Ocak 1995'ten itibaren dört sayıya indirildi. Câmia Milliye İslâmiye'nin hocalarından Âbid Hüseyin ve arkadaşları İslâm'ın Batı'ya, Batı'nın İslâm ülkelerine ve İslâm düşüncesine etkisi üzerinde XX. yüzyılın ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte çalışmalar yapabilmek için 1967'de Delhi'de Islam and Modern Age Society'yi kurdu. Nitelikli eserler neşreden dernek 1969'da *İslâm aor 'Aşr-ı Cedîd* ve 1970'te *Islam and Modern Age* adlarıyla iki dergi çıkarmaya başladı. Dergiler günümüzde

Zakir Husain Institute of Islamic Studies tarafından yayımlanmaktadır.

Câmia Milliye İslâmiye, Hindistan'da hem müslümanların her alandaki yüksek öğrenim ihtiyaçlarının karşılanması hem de İslâmî ilimlerin tahsili için yeni bir ümit ışığı olmuştur. Her ne kadar 1918'de Haydarâbâd'da Osmâniye Üniversitesi kurulmuşsa da burası özerk bir devlet kabul ediliyor ve müslüman çoğunluğun bulunduğu Uttar Pradeş eyaletinden uzakta bulunuyordu. Câmia Milliye'yi kuranlar, sadece dinî ilimlerin okutulduğu bir eğitim kurumunun ötesinde dinî ve din dışı ilimlerin birlikte okutulduğu bir yapı tasarlamışlardır (Mujeeb, *The Indian Muslims*, s. 524). Üniversitenin bu yapısı zamanla daha da belirgin hale gelmiş ve günümüze kadar büyük oranda korunmuş, kuruluş yıllarındaki siyasî kimliği de Yeni Delhi'ye taşınınca sona ermiştir. Üniversite 1925 sonrasında hiçbir şekilde aktif siyasetin içine girmemiş, ağırlıklı olarak müslümanların haklarını koruyan akademik bir kurum olarak kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ziyaud-Din A. Desai, *Centres of Islamic Learning in India*, New Delhi 1978, s. 71-74; S. M. Tonki, *Aligarh and Jamia Fight for National Education System*, New Delhi 1983, tür.yer.; M. Mujeeb, *The Indian Muslims*, New Delhi 1985, s. 524; a.m.f., "Çötey Emîr-i Câmî'a Dakır Zâkir Hüseyin", *Câmî'a*, LXII/5, New Delhi 1977, s. 145-160; Şemsürrahman Muhsinî, *Hindustânî Müselmânôn ki Kavmî Ta'lîmî Tahrik: Câmî'a Milliye İslâmiye*, New Delhi 1986; Osman Bülent Yorulmaz, *Halide Edip Adıvar'ın Hindistan Hayatı* (yüksek lisans tezi, 1988), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 26; Ziaul Hasan Faruqi, *Dr. Zakir Hussain: Quest for Truth*, New Delhi 1999, s. 125-126; İnci Enginün, *Araştırmalar ve Belgeler*, İstanbul 2000, s. 565-568; Şehâbeddin Ensârî, "Risâle-i Câmî'a ki Rôdâd-ı Sefer", *Câmî'a Milliye İslâmiye* (nşr. Şemîm Haneî v.dğr.), New Delhi 2003, I, 15-28; Seyyid M. Hâdî, "Yevm-i Te'sîs-i Câmî'a key Çeşm-i Did Hâlât", a.e., I, 37-46; Mevlânâ Mahmûd Hasan, "Hütbe-i Şadâret Celse-i Te'sîs", a.e., I, 47-60; Abdülgaffâr Medhûlî, *Câmî'a ki Kahânî*, New Delhi 2004, s. 70-72, 191-194; Ubeydullah Sîndî, *İfâdât ve Melfûzât-ı Hazreti Mevlânâ 'Ubeydullah Sîndî* (nşr. M. Server), Lahor 2005, neşreden notu, s. 27-28; Abdülhamit Bîrîşîk, *Sosyalist Müfessîr Ubeydullah Sîndî'nin Dîni Siyâsî Düşüncesi ve Tefsiri*, Bursa 2012, s. 117-120; Suğrâ Mehdi, *Hemârî Câmî'a*, New Delhi 2013, s. 31-34; Halide Edip Adıvar, *Hindistan'a Dair*, İstanbul 2014, s. 89-97; *Câmî'a, Çeşn-i Zerrîn Number*, LXII/5, New Delhi 1970; Omar Khalidi, "A Guide to Arabic, Persian, Turkish and Urdu Manuscript Libraries in India", *MELA Notes*, LXXV-LXXVI, Cambridge 2003, s. 26-27; Ali Fuat Bîlkan, "Halide Edip Adıvar'ın Hindistan'daki Konferansları", *Billig*, sy. 56, Ankara 2011, s. 33-44; Mushirul Hasan, "Jamia Millia Islamia", *EP Suppl.* (İng.), s. 481.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

CANAN, İbrahim

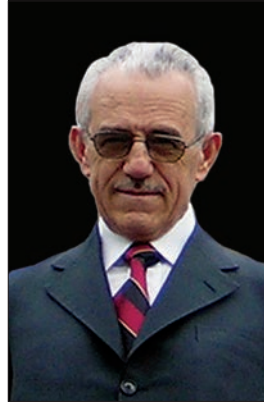
(1940-2009)

Hadis ve eğitimle ilgili eserleriyle tanınan bilim adamı.

Karaman'ın Ermenek ilçesinin Küçük Karapınar köyünde doğdu (şimdi Sarıveliler ilçesi). Konya Lisesi'nde tamamladığı (1958) orta öğreniminden sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne girdi. Mezuniyetinin ardından atandığı Kayseri İmam-Hatip Okulu'nda meslek dersleri öğretmeni olarak çalıştı (1962-1964). Askerlik görevinden sonra Akşehir Ortaokulu'nda din bilgisi öğretmenliğine tayin edildi (1966). Devlet doktora burs sınavını kazanarak Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde doktora eğitimine başladı (Nisan 1967). 1969-1970 öğretim yılında Tunus Burgiba Dil Enstitüsü'nde Arapça kurslarına katıldı. *Les méthodes de l'enseignement du prophète Muhammad* adlı doktora teziyle doktor unvanını aldı (1972). 1973 yılının başında Erzurum Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde asistan olarak göreve başladı. 1978'de *Hz. Peygamber'in Sünneti'nde Terbiye* başlıklı teziyle doçent, 1989'da profesör oldu. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde bir dönem dekanlık (1993-1996), özel Bakü Kafkas Üniversitesi'nde bir buçuk yıl rektörlük yaptı. Ardından Marmara Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksek Okulu'na tayin edildi (1997) ve buradan emekliye ayrıldı (2007). Yalova'da katıldığı ilmi bir toplantıdan dönerken İstanbul'da trafik kazasında öldü ve Eyüpsultan Mezarlığı'na defnedildi (14 Ekim 2009). Fransızca ve Arapça bilen İbrahim Canan'ın yedi çocuğu olmuştur. Toplumsal sorunlara karşı duyarlı ve İslâm dünyasının güncel meseleleriyle ilgili olan İbrahim Canan samimi, hoşgörülü, nazik ve yardım sever biri olarak tanınmış, muhafazakâr hadis anlayışının yaygınlaşması konusunda etkili olmuştur. Canan'ın hayatında Risâle-i Nûr'un büyük bir yeri vardır. Lise yıllarında Risâle-i Nûr derslerine katılmaya başlamış, Konya'da oturan Said Nursi'nin kardeşi Abdülmecit Nursi (Ünlükul) ile yakın ilişki kurmuş, Risâle-i Nûr talebeleriyle ilişkileri Ankara'da da devam etmiştir. İbrahim Canan lise öğrenciliği yıllarında amatör fotoğrafçılık yapmış, 1959'da Ankara'ya giden Said Nursi ve talebelerinin Ulus'ta Beyrut Palas çıkışındaki meşhur fotoğrafını o çekmiştir.

Eserleri. 1. *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi* (I-XVIII, Ankara 1988).

Mecdüddin İbnü'l-Esîr'in *Câmi'u'l-uşûl li-e-hâdîsi'r-Resûl*'ünün İbnü'd-Deyba' tarafından *Teysirü'l-vuşûl* adıyla yapılan muhtasarının tercümesi ve şerhidir. Söz konusu muhtasara, İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i yerine Mâlik'in *el-Muvaftâ*'ı alınmıştır. İbrahim Canan kitabın sonuna, İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde yer alıp da adı geçen eserlerde bulunmayan 1351 hadisi de eklemiş, böylece 7338 hadisin tercüme ve şerhini yapmış, eserin baş tarafına hadis usulü ve tarihine dair bir mukaddime yazmıştır. Kitap daha sonra mukaddime kısmı çıkarılarak *Hadis Ansiklopedisi Kütüb-i Sitte* adıyla yayımlanmıştır (I-XVIII, İstanbul, ts.). Eserin mukaddimesinin muhtasarı *Hadis Usulü ve Tarihi* adıyla da basılmıştır (Ankara 1998). **2. Yeni Usûl-i Hadîs.** Zafer Ahmed Tehânevî'nin *İ'lâ'ü's-sünen* adlı eserinin *Qavâ'id fi 'ulûmi'l-hadîs* adıyla neşredilen (1972) mukaddimesinin tercümesidir (İzmir 1982). **3. Peygamberimizin Hadislerinde Medeniyet Kültür ve Teknik** (İstanbul 1984). **4. Peygamberimizin Okuma Yazma Seferberliği ve Öğretim Siyaseti** (İstanbul 1984). **5. Hz. Peygamber'in Sünnetinde Tıp (Tıbb-ı Nebevî)** (Ankara 1995). **6. Peygamberimizin Yanılması Meselesi** (İstanbul 1999). **7. Peygamberimizin Ehl-i Kitap ile Diyalogu** (İstanbul 2006). İbrahim Canan'ın diğer eserleri de şunlardır: *Peygamber Yıldızları Sahabe Dünyası* (İstanbul 1996; üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünde âyet ve hadisler ışığında sahâbe hakkında genel bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Said Nursî'nin sahâbe nesliyle ilgili görüşleri açıklanmış, üçüncü bölümde Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan siyasî ihtilâflara yer verilmiştir); *Peygamberimizin Tebliğ Metotları-1, 2* (İstanbul 1998, 2002; müellifin doktora tezinin çevirisidir); *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye* (Ankara 1980; İstanbul 1982; İzmir 2008; müellifin doçentlik tezidir); *Resulullah'a Göre Aile ve Okulda Çocuk Terbiyesi* (İstanbul 1979, 1983, 1993; bu eser, yayımlandığı yıl Türkiye Millî Kültür Vakfı ödülünü kazanmıştır); *İslâm'da Temel Eğitim Esasları* (İstanbul 1980); *Aile İçi Eğitim* (İstanbul 2006); *Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber* (İstanbul 1996, 1999); *Kur'an'da Çocuk Eğitimi* (İstanbul 1996); *Çocuk Hakları Beyanamesi Işığında İslâm'da Çocuk Hakları* (İstanbul 1980); *İslâm'da Zaman Tanzimi* (İstanbul 1985, 1991); *İslâm'da Çevre Sağlığı* (İstanbul 1986); *İslâm Işığında Anarşi: Sebepler, Tedbirler,*

İbrahim
Canan

Çareler (İstanbul 1984); *Krizin Sabahı* (İstanbul 2002); *İslâm Âleminin Ana Meselelerine Bediüzzaman'dan Çözümler* (İstanbul 1994); *Bediüzzaman'ın Fikir Programı Üzerine Bir Analiz* (İstanbul 2008); *Risale-i Nur Işığında Alevî Sünnî Meselesi* (İstanbul 2002); *Sulh Çizgisi* (Erzurum 1978; İzmir 1980); *Tebliğ, Terbiye ve Siyasi Taktik Açılımlarından Hicret* (İstanbul 1981); *Hazreti İbrahim'den Mesajlar (Hz. İbrahim'in Mesajı)* (İstanbul 1998, 2005); *İslâm Davetçisinin El Kitabı* (İstanbul 1996, 2009); *Namus Fitenesi Mut'a Nikâhı* (İstanbul 1992, 2011); *Seminer ve Tez Rehberi* (Erzurum 1978); *Ahkâmı's-Sığar: İslâm Hukukunda Çocuklarla İlgili Hükümler* (Hanefî fakihî Üsrüşenî'nin *Câmi'u ahkâmî's-şığâr* adlı eserinin çevirisi [İstanbul 1984]); *Tarihçi Açısından Din* (Arnold J. Toynbee'den çeviri, İstanbul 1978); *Makina ve Çarkları: Sovyet Adamının Yetiştirilmesi* (Michel Heller'den çeviri, İstanbul 1998); *İslâmî İlimlerde İsrâiliyyât yahut Gayr-i İslâmî Menşeli Rivayetler* (Muhammed Hamîdullah'tan çeviri [İFD, sy. 2 [1977], s. 295-319]); *İslâm Hukukunun Kaynakları Açısından Kitâb-ı Mukaddes* (Muhammed Hamîdullah'tan çeviri [İFD, sy. 3 [1979], s. 379-410; sy. 4 [1980], s. 313-326]). İbrahim Canan'ın bazı eserleri değişik adlarla yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Lütfi Çakan, "Hizmet Adamı", *EA-ÜİFD*, sy. 32 (2009), s. 171-176; Ayşe Elif Şanlı, "İbrahim Canan'ın Anısına Bir Panorama", *a.e.*, s. 180-183; Mehmet Dilek, "Hz. İbrahim Diyanında Bir İbrahim", *a.e.*, s. 187-190; Harun Özçelik, "Prof. Dr. İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte Muhtasar Tercüme ve Şerhi (Tercüme ve Şerh Kısmı) Ankara 1988 (II-XVIII. Cilt)", *a.e.*, s. 223-235; Nihat Yatkin, "Prof. Dr. İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte Muhtasar Tercüme ve Şerhi (Mukaddime Kısmı) Akçağ Yayınları, Ankara 1988 (I-II. Cilt)", *a.e.*, s. 215-222; Fatma Akbulut, "Prof. Dr. İbrahim Canan", *Hadis Tetkikleri Dergisi,*

VII/2, İstanbul 2009, s. 225-227; Ömer Özcan, "İbrahim Canan'ın Son Röportajı", <http://www.risalehaber.com/ibrahim-cananin-son-roportaji-62521h.htm>; Sonpeygamber.info, "İbrahim Canan", <http://www.sonpeygamber.info/kategori/dosyalar/ibrahim-canan>.

ABDULLAH AYDINLI

CANARD, Marius
(1888-1982)

Fransız şarkiyatçısı.

Fransa'nın Morvan bölgesinde Dracy-Saint-Loup köyünde bir öğretmen çocuğu olarak doğdu. Lise öğrenimini Autun'da Collège Bonaparte'ta tamamladı. Lisans öğrenimini Lyon Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde edebiyat alanında yaptı. Doğu dillerine olan ilgisi burada başladı ve 1913'te bu üniversiteye Arap dili öğretim üyeliğine tayin edilen Gaston Wiet'den Arapça, Farsça ve Türkçe dersleri aldı. Üniversiteyi bitirdikten sonra Toulon şehri lisesinde edebiyat öğretmeni olarak çalıştı. Ancak I. Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine Ağustos 1914'te öğretmenliği bırakıp Beaun'daki 16. Süvari Alayı'na katıldı. Lorraine-Champagne ve diğer bölgelerdeki cepheelerde Almanlar'la yapılan bazı savaşlarda gösterdiği üstün cesaret sayesinde subaylık mertebesine yükseldi ve kendisine Croix de Guerre nişanı verildi. 1919 yılı Temmuz ayına kadar orduda kalan Canard kendi isteğiyle, Fransa'nın o dönemde sömürgelerinden olan Fas'ın Dârülbeyzâ şehrinde öğretmenlik görevine tayin edildi. Bu görevini bir yıl sürdürmekle birlikte onun Doğu araştırmalarına duyduğu ilginin burada arttığı ve ileride yapacağı çalışmalarda hedefini burada belirlediği söylenir.

Tunus'tan Lyon'a dönen Canard yeniden Gaston Wiet'in derslerine devam etmeye başladı. Kendisine yakın ilgi gösteren hocasının teşvikiyle binbir gece masallarını okudu. Okumaları sırasında Arap kahramanlarına büyük ilgi duydu. Bu arada İslâm tarihi çalışmalarına yöneldi, temel kaynaklardan faydalanabilmek için Arapça, Farsça ve Türkçe'yi daha iyi öğrenmek amacıyla Paris'te Ecole des Langues Orientales'e girerek buradan 1924'te mezun oldu. Okuldaki hocası şarkiyatçı William Marçais'nin teşvikiyle 1926'da Tunus'a gitti. Cezayir bir yıl Tunus'ta kaldı. 1927'de Cazayır Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne tayin edildi. Bu üniversitede 1934 yılında *Histoire de la dynastie des hamdânides de Jazira et de Syrie* adlı